

Conferentieverslag

Licht op Leren

De 35ste Onderwijs Research Dagen, 18-20 juni 2008 te Eindhoven

Inleiding

Roeland van der Rijst
Universiteit Leiden

Dit is het conferentieverslag van de 35ste Onderwijsresearchdagen (ORD), de jaarlijkse conferentie van de Nederlandse Vereniging voor Onderwijs Research (VOR) en het Vlaams Forum voor Onderwijsonderzoek (VFO). Dit jaar vond de ORD in Eindhoven plaats. De bijdragen in dit verslag zijn geschreven door jonge onderzoekers uit Nederland en Vlaanderen en beslaan alle subthema's, die aan bod kwamen in de parallelsessies. De bijdragen geven een inhoudelijk overzicht en een sfeerimpressie van de conferentie. Keynotelezingen, symposia, papersessies, promovendisessies, roundtablegesprekken en posters worden allen besproken.

Zoals ieder jaar, werden tijdens de openings sessie enkele prijzen uitgereikt. De VOR-VFO dissertatieprijs voor het beste proefschrift ging dit jaar naar Karen Könings voor haar dissertatie getiteld "Student perspectives on education: implications for instructional redesign". De Pedagogische Studiën Prijs 2007 voor het beste artikel werd toegekend aan Jaap Roeleveld en Ineke van der Veen voor hun artikel getiteld "Kleuterbouwverlenging in Nederland: omvang, kenmerken en effecten", dat verscheen in jaargang 84, nummer 6 (pp. 448-462) van Pedagogische Studiën. En de Prijs voor de begeleiding van het jaar 2007, een initiatief van het VOR Promovendi Overleg (VPO), werd toegekend aan Gijsbert Erkens van de Universiteit Utrecht.

We kunnen terugkijken op een levendige en inhoudelijk sterke conferentie en kijken uit naar intellectueel uitdagende Onderwijsresearchdagen volgend jaar in Leuven op 27-29 mei 2009.

Science & techniekeducatie

Ellen Rohaan
Technische Universiteit Eindhoven en Fontys Hogescholen

De lichtstad, in een bepaalde periode van het jaar ook wel Lampegat genoemd, is natuurlijk groot geworden door de wereldberoemde gloeilampenfabriek Philips. De gloeilamp stond dan ook bijna vanzelfsprekend symbool voor het thema "Licht op leren" van de ORD 2008 in Eindhoven. Maar Eindhoven is meer dan alleen Philips. Eindhoven is ook ASML, DAF, NXP, PTH, TNO, TU/e, en sinds 2006 ook ESoE. Kortom, Eindhoven is *science* en techniek. Het is daarom ook niet verwonderlijk dat de organisatie dit jaar koos voor het extra subthema Science en techniekeducatie. Binnen dit subthema werd een grote diversiteit aan presentatievormen geboden.

In een symposium met posters presenteerden de zgn. DUDOC-promovendi hun onderzoek. Eijkelhof en Goedhart gaven een inleiding waarin het DUDOC-onderzoeksprogramma, onderzoek ter ondersteuning van de vakvernieuwing in de exacte vakken van het voortgezet onderwijs, nader werd toegelicht. DUDOC-promovendi zijn bijzondere promovendi, omdat zij een baan als docent (0,4 fte) combineren met een promotie (0,6 fte). Zij krijgen vier jaar de tijd om hun promotie af te ronden. Op de vraag of deze periode (4 x 0,6 fte) niet wat aan de korte kant is om een proefschrift te produceren, antwoordde één van de promovendi: "Ach, hard werken zijn we als docent wel gewend."

In een forumdiscussie over opvattingen over wiskundeonderwijs, georganiseerd door de promovendi Bruin-Muurling en Van Stiphout, gingen onderwijskundigen en vakdidactici met elkaar in debat. De tegenstellingen tussen de voorstanders van het realistisch rekenen en de aanhangers van het cijferen,

lijken toch wat genuanceerder te zijn dan in de media wordt geschetst.

Prof. Mark Hackling, Edith Cowan University in Perth (Australië), gaf in zijn keynote een overzicht van het programma Primary connections, dat tot doel heeft leerkrachten in het basisonderwijs te ondersteunen bij *science*-educatie. De ontwikkelde lesmaterialen verbinden natuurwetenschap met taalonderwijs en zijn gebaseerd op de didactiek van onderzoekend leren. Het is een erg succesvol programma, blijkt uit de resultaten die Hackling presenteerde. Het programma zorgt voor een verbetering van het vertrouwen bij leerkrachten en verhoogde leerprestaties bij leerlingen. Een vergelijking met het programma VTB, dat beoogt wetenschap en techniekonderwijs op Nederlandse basisscholen te stimuleren, is snel gemaakt. De Australische ervaringen op dit gebied kunnen wellicht goed benut worden bij de ontwikkeling en uitvoering van het Nederlandse programma.

In een symposium over techniek in het basisonderwijs werd door Van Cuijck een tamelijk verontrustende situatie van techniek op de Nederlandse basisscholen geschetst. Leerkrachten blijken veelal aan de essentie van techniekonderwijs voorbij te gaan en scharen een heel scala aan knutselactiviteiten onder techniekonderwijs. In een latere papersessie vertelde Van Batenburg dat maar liefst 63% van alle Nederlandse basisscholen nog géén techniekonderwijs verzorgd, ondanks dat er wel kerndoelen voor techniek geformuleerd zijn. De veronderstelling van Rohaan, die ze in het symposium toelichtte, is dat leerkrachten vooral veel vakdidactische kennis (ook wel *Pedagogical Content Knowledge* of PCK genoemd) moeten bezitten om techniekonderwijs op een goede manier vorm te kunnen geven. Het probleem is echter dat dit kennisdomein lastig meetbaar is. In haar presentatie liet ze de eerste resultaten zien van een multiple-choice test, die speciaal is ontwikkeld om PCK van techniek in het basisonderwijs te meten. Het symposium eindigde met een presentatie van Slangen over het gebruik van Technologica en Lego Mindstorms bij techniekonderwijs. Ook onder volwassenen is dit nog erg geliefd speelgoed, zo bleek uit de op-

lichtende ogen van het publiek toen Slangen zijn Lego robot over de tafel liet rijden.

Een groot probleem van alle bètavakken is het negatieve imago. In een symposium bespraken Taconis, Kock en Van Eijck dit probleem vanuit een cultureel perspectief. Taconis gebruikte de theorie van *prototype matching* om de geringe keuze voor het profiel Natuur en techniek te verklaren. Kock pleitte voor 'enculturerend' onderwijs bij het leren van natuurkundige begrippen en Van Eijck benadrukte het belang van authentieke ervaringen. Dit belang werd in een latere papersessie door Gjalt Prins ook onderstreept in het kader van modelleren bij scheikunde.

In de laatste papersessie werd door Uittenboogaard en Steenbeek het grootschalige onderzoeksproject Talentenkracht, waarin het ontdekken en voorspellen van bètatalent centraal staat, gepresenteerd. Het illustratieve filmpje van een jongetje, dat de principes van luchtdruk verkent, was schitterend. Ook van een demonstratie van de zogenaamde trapkogelbaan raakte het publiek, zelfs op vrijdagmiddag nog, erg enthousiast. Daarbij werd in deze sessies aandacht besteed aan het professionaliseren van leerkrachten op het gebied van wetenschap en techniek. Walma van der Molen en Thomas van Eijck gingen in hun presentaties allebei in op de veranderende attitude van leerkrachten als gevolg van een nascholingstraject. Walma van der Molen merkte daarbij op dat een *attitude towards science* niet hetzelfde is als een *science attitude*. Ik denk dat de sessies van dit subthema een zeer positief effect hebben gehad op de attitude ten aanzien van *science* en techniekeducatie van een heleboel ORD bezoekers!

Lerarenopleiding & leraarsgedrag

Isabel Rots

Universiteit Gent

De talrijke bijdragen vanuit de divisie Lerarenopleiding en leraarsgedrag pasten goed binnen het centrale thema van deze ORD en richtten zich in vele gevallen op het leren van (toekomstige) leraren en lerarenopleiders. In de meer dan 35 papers en posters die vanuit de divisie werden gepresenteerd kunnen drie

centrale thema's worden onderscheiden: rol van de (opleidings)school, professionele identiteit en Studierendement bij minderheidsgroepen.

Een eerste thema betrof de rol van de (opleiding)school voor de professionele ontwikkeling van aanstaande leraren. Timmermans en collega's presenteerde de resultaten van een onderzoek dat zich richtte op het in kaart brengen van de kwaliteitskenmerken van de opleidingschool als leeromgeving. In diezelfde sessie belichtte Peeters en collega's de tussentijdse resultaten van een onderzoek naar het verloop van leerprocessen tijdens werkplekleren. De studie liet een casus zien van een leerwerktraject waarbij leraren-in-opleiding als bezoldigd werknemer zijn aangesteld in een school. Opvallende vaststelling is dat de hoge handelingsdruk een zware hypothese legt op de inhoud en diepgang van de reflectieprocessen.

In het symposium van Geerdink, Van Velzen en Timmermans werden drie onderzoeken naar het opleiden van leraren op de werkplek voorgesteld. Verder handelde een posterbijdrage (Vrijnsen-de Corte en collega's) over de school als werkplekleeromgeving.

Vanuit de overtuiging dat effectieve ondersteuning door een mentor een essentiële voorwaarde is voor het leren op de werkplek, richtte de studie van Crasborn en collega's zich op de begeleidingsrollen en de interactieve cognities van mentoren tijdens begeleidingsgesprekken met aanstaande leraren. Een belangrijke bevinding in de eerste paper van deze auteurs is dat het begeleidingsrepertoire van de meeste mentoren wellicht onvoldoende breed is om effectief te kunnen inspelen op verschillende leerstijlen en -behoeften van leraren in opleiding. In een tweede paper lichtten bovenvermelde auteurs toe hoe een training in begeleidingsvaardigheden kan leiden tot een verschuiving van interactieve cognities in het korte termijn geheugen die consistent zijn met veranderingen in het concrete begeleidingsgedrag. Zodoende kan de kwaliteit van de begeleidingsgesprekken en bijgevolg het leren van aanstaande leraren in de schoolpraktijk worden verhoogd.

Een tweede thema betrof de professionele identiteit van leraren. Interessant was dat in deze papersessie twee bijdragen met een heel

verschillende methodologie werden gepresenteerd. De bijdrage van Canrinus en collega's focuste op de ontwikkeling van een instrument om de percepties van leraren betreffende hun professionele identiteit in kaart te brengen, terwijl Voet vanuit narratief onderzoek naging hoe ervaren leraren hun professionele identiteit ontwikkelen in het kader van een opleiding Speciale onderwijszorg. Op aansturen van referent Meijer en sessievoorzitter Bergen werd een belangrijk discussiepunt besproken. Hoe kunnen beide methodologische invalshoeken aan elkaar worden gerelateerd met het oog op een betere operationalisering van het concept professionele identiteit?

Ook de sessie "Opvattingen van docenten" sluit aan bij dit thema. Mathea Simons onderzocht de opvattingen van (toekomstige) leraren basisonderwijs over hun zelfeffectiviteit met betrekking tot het leergebied Frans. Van Kan en collega's ging in op het gebruik van de *repertory grid*techniek voor het ontlokken van morele constructen van leraren.

Een derde thema betrof een symposium waarin het zoeken naar verklaringen voor relatief lage studierendementen bij minderheidsgroepen in de lerarenopleiding centraal stond. Drie presentaties, van Geerdink en collega's, Severiens en Meeuwisse en Beijer, leidden tot een interessante discussie over de manier waarop een diversiteitsvriendelijk klimaat in de opleiding kan worden gestimuleerd, opdat het curriculum identificatiemogelijkheden zou bieden voor alle studenten.

Hoger onderwijs

Mariska Leliveld

Universiteit Leiden

Hoger onderwijs was dit jaar weer goed vertegenwoordigd op het ORD. Bij elke parallelsessie was het thema aanwezig. In totaal werden achttien bijdragen geteld vanuit de divisie, waaronder 13 papers, 3 symposia en 2 posters. De centrale thema's van de bijdragen vorig jaar op het gebied van hoger onderwijs zijn ook dit jaar weer vertegenwoordigd. Deze actuele thema's zijn: onderwijsvernieuwingen, professionalisering, studievoortgang, kwaliteitszorg en onderzoek in

hoger onderwijs. Nieuw dit jaar was de extra aandacht voor de aansluiting vo-wo. Het thema Internationalisering, vorig jaar een centraal thema, ontbrak dit jaar. In vergelijking met vorig jaar was het aantal bijdragen uit de divisie Hoger onderwijs minder. De ORD 2007 telde ongeveer 30 bijdragen (inclusief 3 symposia) vanuit de divisie Hoger onderwijs, dus meer dan de 18 bijdragen van dit jaar. Echter, dit jaar waren er ook 6 bijdragen op het gebied van hoger onderwijs in andere divisies, onder andere over online begeleidingsvormen en het meten van vaardigheden in het hoger onderwijs. Tevens was het opvallend dat de verdeling tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek ongeveer gelijk was.

Het symposium "Transities naar en in het hoger onderwijs" had 5 bijdragen, die gezamenlijk het gehele bereik aan transities belichtte: van vo naar hbo, van hbo naar wo en van hbo-bachelor naar wo-master. Het symposium ging in op de vraag welke factoren, vanuit het perspectief van de student, een succesvolle transitie beïnvloeden. Dit ook omdat in het hbo 30% en in het wo 25% van de studenten in het eerste jaar wisselen of stoppen met de studie. In het symposium werd getracht tot ideeën te komen om de transitie te versoepelen.

Het symposium over de basiskwalificatie onderwijs (BKO) besteedde aandacht aan de verklaring van de 14 universiteiten over erkenning van hun regeling op het gebied van de BKO, eerder dit jaar. Van Keulen en R. de Jong presenteerden een interessant conceptueel model om effectiviteit van de BKO-regelingen te bekijken. Tevens werd er gesproken over het effect van competente docenten op het onderzoeken van het eigen onderwijs.

Het laatste symposium ging over de professionele ontwikkeling van docenten. Hierbij werd aandacht besteedt aan hoe je professionele ontwikkeling zou moeten opzetten en wat de effecten ervan zijn. Leliveld en collega's behandelde kenmerken waaraan effectieve professionalisering zou moeten voldoen. De Rijdt en Van der Rijt spraken over de inzet van studenttutoren. Opvallend aan de bijdrage van Stes en collega's was dat zij moeilijk bewijs konden vinden over de effectiviteit van de professionaliseringstrajecten.

De papersessie over de invloed van kenmerken van studenten op succes en uitval in het HO was een interessante voorbereiding op het symposium over transities. De papers over flexibilisering van het onderwijs waren een contrast met de meer theoretische bijdragen van de papers over de rol van onderzoek in hoger onderwijs. Roeland van der Rijst en collega's bespraken disciplineaire overeenkomsten en verschillen in studentbeleving van research intensieve leeromgevingen, waarna er gesproken werd over onderzoek in het hbo (Griffioen & U. de Jong) en de aanwezigheid van onderzoeksgerelateerde doelen in hoger onderwijs curricula (Verburgh en collega's).

In de papersessies over kwaliteitszorg werden drie vragenlijsten gepresenteerd voor het evalueren van onderwijs op het gebied van tevredenheid van tussentijdse toetsing, het onderwijs in het algemeen en over organisatiekenmerken. Bruinsma en collega's deden een enthousiaste oproep om de Course Experience Questionnaire ook in andere omgevingen uit te proberen.

De allerlaatste papersessie behandelde, ten eerste manieren om competenties te meten via een digitale videoportfolio en ten tweede het gebruik van portfolio's bij Eerder Verworven Competentie (EVC) beoordelingen. Het bleek, volgens Joosten-ten Brinke en collega's dat docenten bij de beoordeling van EVC-portfolio toch graag ook een aanvullend persoonlijk interview met de kandidaat wilde hebben, om een betere totaalindruk te krijgen.

Voor volgend jaar zou het interessant zijn om nog meer onderzoeken te bundelen in symposia. Dit geeft een duidelijke lijn aan de presentaties en is daardoor voor belangstellenden aantrekkelijk. Verder zou een keynote op het gebied van onderzoek in het hoger onderwijs een aanvullende bijdrage kunnen leveren aan de ORD.

Leren & instructie

Vincent Donche

Universiteit Antwerpen

De divisie Leren en instructie telde dit jaar 3 symposia, 4 papersessies en verschillende

posters en gaf een gevarieerd beeld van het lopende onderzoek.

Een nieuw gegeven was de aandacht in de divisie voor het leggen van bruggen tussen de onderzoeksdisciplines van de onderwijswetenschappen en de neurowetenschappen. De titel van het symposium “Leren en het brein: kunnen neurowetenschappen een licht werpen op onderwijs-onderzoeksvragen” was veelbelovend. Het duiden van directe implicaties voor de praktijk bleek echter uit het uitgevoerde onderzoek een brug te ver, volgens Ton de Jong. Meer kennis dient eerst verworven te worden over de ontwikkelde referentiekaders en de verschillende betekenisverleningen aan gelijknamige concepten in beide disciplines. Dit geldt bijvoorbeeld voor wat wordt begrepen onder *werkgeheugen*, aldus Van Gog. De mate waarin de meetmethoden in de neurowetenschappen ook dienstbaar kunnen zijn voor onderwijswetenschappen vormt naast de conceptuele verkenning een ander zinvol spoor voor verder onderzoek.

Onderzoek naar verschillen in metacognitieve opvattingen, kennis en vaardigheden kwam dit jaar ruim aan bod. In het symposium “Metacognitie in onderzoek” werd de aandacht gevestigd op het probleem van het meten van metacognitie waarbij diverse meetmethoden werden verkend alsook naast elkaar geplaatst. Zo bleek uit recent onderzoek van Schellings en collega’s dat de resultaten van het meten van metacognitie via hardop-denkenprotocollen en een vragenlijst een redelijke overlap vormden. Een belangrijke voorwaarde is dat in soortgelijk onderzoek telkens dezelfde leeractiviteiten worden gemeten met inbegrip van de specifieke context van de leertaak. Onderzoek op het terrein van metacognitie blijkt vaak te worden uitgevoerd in verscheidene populaties in het onderwijs zoals bij leerlingen in het basisonderwijs (Molenaar e.a.), voortgezet onderwijs (Broekkamp & Van Hout-Wolters), studenten uit het hoger onderwijs (De Soete e.a.) en bij leerkrachten (Lombaerts e.a.).

Dat een niet onbelangrijke deel van verklaring voor verschillen op het vlak van leren en presteren in het onderwijs kan worden toegeschreven aan de kwaliteit van leeromgevingen, instructiekenmerken en evaluatie is

een ander onderzoeksthema dat in verschillende presentaties werd aangesneden. Er werd ondermeer aandacht besteed aan de effecten van formatief *peer assessment* op prestaties (Gielen e.a.), de invloed van krachtige leeromgevingen op de leeraanpak (Gijbels e.a.), alsook de invloed van onderwijsopvattingen en –strategieën van docententeams op de leerstrategieën van studenten (Donche e.a.).

In de keynotelezing van Leutner werd gewezen op het feit dat procesgerichte leerstrategieën door interventies op het terrein kunnen worden gestimuleerd. Een belangrijke voorwaarde bleek echter dat docenten doen wat van hen wordt verwacht in het kader van de interventies. In dit onderzoek werd echter vastgesteld dat slechts 53% van de betrokken docenten ook daadwerkelijk handelden zoals werd voorgeschreven. Een mogelijke verklaring voor het optreden van inconsistenties in dergelijk onderzoek zou kunnen worden toegeschreven aan gewoontevormingen op het vlak van onderwijsaanpak. Ook dit onderzoeksthema kwam in verschillende presentaties aan bod. Zo werd ondermeer in onderzoek van Stes en collega’s vastgesteld dat aspecten van de onderwijsaanpak lang niet altijd zo veranderbaar zijn alsook dat een wenselijke verandering op zich niet altijd strookt met wenselijke effecten op het vlak van het leren en presteren van studenten.

Als er al een gemeenschappelijke implicatie valt op te maken uit de diverse onderzoekspresentaties, dan lijkt het wel de richting te zijn van het beter begrijpen van de onderlinge relaties tussen kenmerken van leren en instructie waarin ook de relatie met prestaties niet in kan ontbreken. Het is een uitdagend onderzoeksperspectief dat ook longitudinaal kan worden onderzocht (Könings e.a.).

Beroepsonderwijs, bedrijfsopleidingen & volwasseneducatie

*Harmen Schaap
Universiteit Utrecht*

De bijeenkomsten van de divisie Beroepsonderwijs, bedrijfsopleidingen en volwasseneducatie (BBV) tijdens de ORD 2008 gene-

reerden een representatief beeld van de variëteit en veelzijdigheid van onderzoek in het veld. Zo werd er bijvoorbeeld onderzoek gepresenteerd vanuit het vmbo, het mbo, het hbo en vanuit verschillende beroepsdomeinen. De bijdragen bestonden uit 4 individuele papers, 4 symposia, 2 round-tablegesprekken en 3 posters.

Een relatief groot aantal studies waren relevant voor zowel de wetenschap als de praktijk, omdat ze nauw aansloten bij de vormgeving en implementatie van het competentiegericht leren. Naast een aantal interessante bijdragen over het meten van de competentiegerichtheid van opleidingen (zie onder andere de bijdragen van Goes-Daniels & Koopman en Teune & Beijs) is een terugkerend thema het bevorderen van zelfregulatie van het eigen leerproces. Zo werd er een symposium georganiseerd over de vraag hoe het zelfregulerend vermogen van studenten in het beroepsonderwijs vergroot kan worden en welke rol begeleiding daarbij heeft. Het belangrijkste doel van het stimuleren van zelfregulerend vermogen is om theorie en praktijk (verder) met elkaar te integreren. De resultaten laten een wisselend beeld zien van de effecten van zelfregulerend leren (zie bijvoorbeeld de bijdragen van Endendijk e.a., Faste e.a., Kicken e.a. en Frans Prins e.a.). De vraag blijft of met het stimuleren van zelfregulatie in leerprocessen het beoogde effect bereikt wordt, gegeven de zone van naaste ontwikkeling, motivatie en (leer)opvattingen van studenten in de verschillende vormen van het beroepsonderwijs.

Een ander belangrijk vraagstuk dat speelt bij de implementatie van het competentiegericht leren is welke rol kennis in het beroepsonderwijs heeft en hoe kennisontwikkeling gemeten en beoordeeld kan worden. In de bijdragen van Maaike Koopman en collega's en Huijts en collega's werd bijvoorbeeld aan de hand van *concept maps* kennisgroei bij studenten in het vmbo (Koopman) en mbo (Huijts) geanalyseerd. Uitkomsten geven aan dat het meten en analyseren van verschillende typen kennis een complex vraagstuk is. Meer onderzoek is nodig om te kunnen concluderen hoe competentiegericht leren samenhangt met de ontwikkeling van kennis van studenten (Koopman) en welke me-

thoden daarvoor geschikt zijn (Huijts).

Opvallend is dat er, in vergelijking met de vorige jaar, tijdens de ORD minder expliciete aandacht is besteed aan de rol van de dialoog in het leerproces. Dat de reflexieve dialoog nog steeds een belangrijk instrument is in het licht van loopbaanleren en beroepskeuzeprocessen werd benadrukt door Robert-Jan Simons, in een replek op het symposium over zelfregulerend leren. De vraag blijft wat de kenmerken zijn van een krachtige dialoog en aan welke criteria een effectieve dialoog moet voldoen. Tevens rijst de vraag of reflexieve dialogen een rol kunnen spelen in het vergroten van de zelfregulatie van studenten in het beroepsonderwijs.

Verder werd een aantal studies gepresenteerd die gericht zijn op het in kaart brengen van de risico's in de bve-sector (zie bijvoorbeeld het symposium georganiseerd door Marian Hulshof e.a.). Voornamelijk het vmbo en het mbo hebben te maken met een relatief hoge en vroege uitval van studenten. Interessant bij deze studies waren de bijdragen van de Onderwijsinspectie. Deze bijdragen verschaffen inzicht in de onderzoeksstrategieën die de Onderwijsinspectie hanteert en welke belemmeringen er met dergelijk strategieën gepaard gaan. Geconcludeerd werd dat de Onderwijsinspectie en onderzoekers in het beroepsonderwijs meer met elkaar kunnen samenwerken door bijvoorbeeld onderzoeksgegevens en onderzoeksstrategieën uit te wisselen. Zo werd er bijvoorbeeld gediscussieerd over hoe er rekening gehouden kan worden met de complexiteit van het beroepsonderwijs. Er lijkt geen overeenstemming te zijn over een adequate (effect)maat om output te monitoren bij studies naar de risico's van vroege uitval in het beroepsonderwijs, terwijl de studies in sterke mate output gestuurd zijn.

Het vergroten van de binding van studenten lijkt de kern te zijn van de verschillende bijdragen. Binding in de breedste zin van het woord, dus niet alleen binding van studenten met het eigen leerproces, maar ook met het beroep en met de eigen professionele loopbaan. Verschillende studies gingen in op hoe deze binding tot stand kan komen en welke interventies, gericht op studenten, docenten en (school)organisaties, hieraan kunnen bij-

dragen. Daarbij viel op dat de verschillende bijdragen veelbelovend en relevant lijken te zijn voor zowel wetenschap als praktijk (*evidence-based practice* en *practice-based evidence*), maar ook dat onderzoek nog in ontwikkeling is. Voor een volwaardig ‘licht op leren’ in het beroepsonderwijs is daarom verder onderzoek noodzakelijk.

Onderwijs & samenleving

Lien Ghysens

Universiteit Gent

De 23 bijdragen vanuit de divisie Onderwijs en samenleving – geclusterd in 3 symposia, 3 papersessies, 1 forumdiscussie en 1 poster – hielden hoofdzakelijk verband met twee thema’s: kansen(on)gelijkheid in het onderwijs en onderwijsresultaten op verschillende domeinen.

De thematiek van allochtone kinderen en jongeren in het onderwijs kreeg een prominente rol toebedeeld in de gepresenteerde onderzoeken. Dat de in de Nederlandse media gesuggereerde onderadvisering van allochtone leerlingen kan worden tenietgedaan, bleek uit meerdere studies (Doehri-Plomp e.a. en Driessen & Smeets). Het klopt dat deze jongeren gemiddeld lager geadviseerd worden dan autochtone leerlingen. De oorzaak hiervoor dient echter niet gezocht te worden in de afkomst van leerlingen, maar in de behaalde prestaties. Of deze prestaties een waarheidsgetrouw beeld geven, is echter zeer de vraag. Rekers-Mombarg en Harms hebben immers aangetoond dat de discrepantie tussen de cijfers op het schoolexamen en centraal examen groter is bij anders dan Nederlandstalige leerlingen. De prestaties, op basis waarvan de adviezen geformuleerd worden, weerspiegelen mogelijk eerder de taalvaardigheid van leerlingen dan hun kennis en vaardigheden binnen een specifiek leergebied. Dat een allochtone afkomst evenwel niet hoeft samen te hangen met zwakkere prestaties, werd aangestipt tijdens de paperpresentatie van Jean-Pierre Verhaeghe: ook onder zogenaamd ‘zwarte scholen’ treft men (heel) effectieve scholen aan. Dit wijst op de kracht van onderwijs, dat kan compenseren voor de samengestelde achtergrondkenmerken van leer-

lingen binnen een klas of school. Blijven investeren in de optimalisering van de kwaliteit van (zwarte) scholen, luidt de boodschap. Volgens Ruiters en collega’s kan dergelijke kwaliteitsverbetering een bijdrage leveren aan de (weder)opbouw van ‘probleemwijken’. Onderwijs en samenleving zijn aldus onlosmakelijk verbonden met elkaar. Niet alleen de onderwijskwaliteit, maar ook een herziening van het selectiemechanisme kan de leerprestaties van leerlingen bevorderen. Een vroege selectie, zoals in Vlaanderen en Nederland, komt de resultaten immers niet ten goede (Schokker). Nog een medium in het teken van gelijke onderwijskansen is het stimuleren van ouderbetrokkenheid. Alvorens de voorspellers en effecten hiervan in kaart te kunnen brengen, dient dit gegeven helder gedefinieerd en geoperationaliseerd te worden. Vanuit deze gedachte werd een instrument voor het meten van ouderbetrokkenheid voorgesteld door Ghysens & Van Braak. Naast hun achtergrond, blijkt ook het geboortekwartaal waarin kinderen geboren worden hun kansen op onderwijssucces danig te beïnvloeden, volgens Verachtert.

Een tweede pijler van de presentaties betrof het meten van de onderwijskwaliteit. Resultaten van het peilingsonderzoek voor de Nederlandse taal (Schoot), rekenen (Jan Janssen) en bewegingsonderwijs (Van Weerden & Hemker) werden toegelicht. Voor de verschillende leergebieden kon een gelijkaardige conclusie getrokken worden: voor bepaalde aspecten stellen we een daling vast over 20 jaar, voor andere een stijging, maar globaal gezien is er sprake van een status quo in wat leerlingen kennen en kunnen. Verscheidene papers (Van der Niet e.a., Hilbers e.a., Dijkstra e.a. en Mooij) focusten op de onlangs ingevoerde burgerschapscompetenties. Omwille van de significante verschillen tussen jongens en meisjes, naar afkomst en over de verschillende onderwijsniveaus, is het moeilijk een globaal beeld te schetsen. Vast staat wel dat de sleutelrol van de school in het bevorderen van deze competenties niet verwaarloosd mag worden.

Met het congressthema “Licht op leren” werd het leren, waar het om draait in het onderwijs, in de schijnwerpers gezet. Onderwijsonderzoekers dienen zich te bezinnen

over de vraag hoe hun theoretische bevindingen vertaald kunnen worden naar de werkvloer. Dat dit een prangende vraag was in de divisie Onderwijs en Samenleving bleek uit de rijke discussies tijdens de papersessies en symposia, en het opgezette forum waarin gepleit werd voor een hand in hand gaan van onderwijsonderzoek en -innovaties in de praktijk (Jochems e.a.). Dat op deze vraag echter geen pasklaar antwoord te bieden valt, werd evenzeer duidelijk.

Ict & onderwijs

Patricia Brouwer

Universiteit Utrecht,

Marjolein Dobber

Universiteit Leiden, en

Inne Vandyck

Vrije Universiteit Amsterdam

In tegenstelling tot vorige edities, waren er dit jaar relatief weinig bijdragen vanuit de divisie Ict en onderwijs. De bijdragen waren verspreid over 2 symposia, 3 papersessies, 1 round-table-gesprek en 2 posters. Er werd een breed scala aan ict-toepassingen in lo, vo en ho onderzocht. Naast standaardtoepassingen werden ook innovatieve toepassingen, zoals Wiki's en iPods, onderzocht. Verder werd duidelijk dat niet alleen functionaliteit van belang is bij online interactie maar ook het gevoel deel uit te maken van een groep. Daarnaast besteedden meerdere bijdragen aandacht aan de veranderende rol van docent en leerling bij gebruik van ict.

Het eerste symposium ging in op verschillende begeleidingsvormen voor studenten in het hoger onderwijs. Twee bijdragen, van Gijs de Bakker e.a. en Van Rosmalen e.a., richtten zich op een begeleidingsvorm waarbij studenten elkaar helpen en waarbij ze aan elkaar gekoppeld worden via een ict-toepassing. In de bijdrage van Schlusmans en Giesbertz werden studenten begeleid door een docent met behulp van een softwarepakket waarmee de studenten op afstand een les konden volgen. In de discussie werd duidelijk dat het gebruik van ict niet vanzelfsprekend is maar onder andere bepaald wordt door de geografische locatie van studenten, de aansluiting bij al gebruikte ict-toepas-

singen en de mate van *face-to-face*-contact tussen studenten.

In de papersessie van Straatemeier en collega's werd de *Rekentuin* gepresenteerd, een web-gebaseerd adaptief leerlingvolgsysteem waarin kinderen door middel van spelletjes leren rekenen. Docenten krijgen gedetailleerde feedback over specifieke problemen en de ontwikkeling van kinderen. Om kinderen niet te ontmoedigen is er een relatief grote kans op een correct antwoord. Het blijkt dat kinderen ook buiten schooltijd in de *Rekentuin* bezig blijven.

In de papersessie 'Ict en de docent' namen Van Dam en Van der Linden het probleem van docentparticipatie aan schoolontwikkeling ter hand. Zij presenteerde een model waarbij onder andere het innovatieve klimaat en de relatie met de leider een belangrijke rol spelen. In de tweede presentatie signaleerde Kreijns en collega's dat docenten vaak niet in staat zijn om ict op een didactische manier te integreren in hun instructie. Hij presenteerde een geïntegreerd model met als belangrijkste variabelen de waargenomen normen van belangrijke groepen en de opvattingen van docenten over de mogelijke uitkomsten. De derde presentatie van Smeets en collega's ging over de inzet van ict in primair en voortgezet onderwijs. Zij bestudeerden welke attitudes en competenties van docenten en welke randvoorwaarden daarbij van belang zijn. Uit de resultaten bleek dat nog steeds het onderwijs, als ook de inzet van ict, meer gericht is op kennisoverdracht dan op kennisconstructie. Dit wordt mede bepaald door de opvattingen van leraren over onderwijs en de meerwaarde van ict.

In de papersessie 'Ict en leerprocessen' kwamen twee bijdragen aan bod waarin innovatieve ict-toepassingen werden ingezet om leerprocessen te stimuleren. De bijdrage van Jeroen Janssen en collega's richtte zich op het effect van visuele ondersteuning bij externe representaties. Hierbij werden een grafische en een visuele *debate tool* met elkaar vergeleken in 5-vwo. Clarebout en collega's onderzochten het gebruik van iPods in het hoger onderwijs, waarbij ze keken naar het effect van het uitvoeren van meerdere taken op het leren van studenten. Uit de resultaten blijkt dat de experimentele groep

met een motorische neventaak minder hoog scoort dan de controlegroep. In de derde bijdrage (Brand-Gruwel en collega's) stond het Internet-zoekgedrag van studenten in het hoger onderwijs centraal. Hieruit blijkt dat studenten oppervlakkige beoordelingscriteria hanteren bij het gebruiken van informatie die zij op Internet hebben gevonden.

Opvallend is dat de focus vooral lag op de inzet van ict om de leeruitkomsten van studenten te ondersteunen. Het zou interessant zijn om meer te weten te komen over de inzet van ict bij de professionalisering van docenten. Al met al was deze ORD zeer inspirerend en innovatief.

Curriculum

Gwendoline Hotton

Vrije Universiteit Brussel

Op de ORD 2008 stonden voor geïnteresseerden in curriculumonderzoek 4 symposia en 3 papersessies op het programma.

De divisieactiviteiten startten met een symposium over onderzoek naar bewezen kwaliteit van onderwijsproducten. In de lijn van het pleidooi voor *evidence-based*-benaderingen in het onderwijs werd via de drie bijdragen van dit symposium ingegaan op de vraag op welke wijze leerplanontwikkeling een bijdrage kan leveren aan deze oproep tot evidentie. In de eerste bijdrage van Nieveen en collega's stond leerplanontwikkeling binnen SLO centraal waarin enerzijds ontwerpkeuzes binnen projecten worden gebaseerd op inzichten waarvoor bewijs is geleverd en anderzijds binnen de projecten bewijs voor kwaliteit wordt geleverd wat betreft relevantie, consistentie, bruikbaarheid en effectiviteit van het ontwerp. Hiertoe werden verschillende instrumenten ontwikkeld. De onderzoekers verdiepten zich in de vraag wat nu precies de kwaliteit is van de door SLO ontwikkelde instrumenten voor herontwerp van het leerplan in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. In de tweede bijdrage werd gepeild naar de ervaringen van docenten en schoolleiders met instrumenten bedoeld voor het waarborgen van de kwaliteit van het bètavak natuur, leven en technologie dat sinds 2007 opgenomen is in het curricu-

lum van het voortgezet onderwijs. Naast de ervaringen werd ook de bijsturing van deze instrumenten toegelicht (Wielenga, Kruger, & Eijkelhof). Het ontwerp en de implementatie van de ict-rijke leeromgeving PictoPal was focus in de derde bijdrage van dit symposium. De validiteit, bruikbaarheid en effectiviteit van deze leeromgeving werden getoetst aan de hand van een design research benadering (McKenney & Voogt).

De papersessie opende met een onderzoek waarin werd nagegaan op welke manier de concept-contextbenadering werd ingevuld voor het schoolvak Nederlands (Platteel e.a.). Op basis van een bevraging van 11 ervaren docenten met de ontwikkeling van concept-contextonderwijs kwam men tot de vaststelling dat dit type onderwijs danig kan variëren naargelang de docent en leerling. Niet geheel verrassend is de conclusie dat persoonlijke ervaringen en vertrouwdheid met de concepten hierin een belangrijke rol spelen. De onderzoekers pleiten wat de invulling betreft voor een cirkelmodel waarin verschillende contexten tot uiting komen. Van der Schee en Favier exploreerden de software geografische informatiesystemen (GIS) en de opzet van GIS lesmodules voor het aardrijkskunde onderwijs.

Een tweede symposium bundelde curriculumonderzoek in de context van de vernieuwing van bètaonderwijs in de Tweede Fase. Een evaluatie van ingezette curriculumvernieuwingen en de daarbij gebruikte instrumenten, voornamelijk vragenlijsten voor docenten en leerlingen, stonden centraal in de eerste presentatie (Kuiper e.a.). Resultaten van de proefafname werden gepresenteerd. In de tweede bijdrage deden Klop en Boersma verslag van de verschillen tussen het traditionele en het op concept-context benadering gerichte biologieonderwijs. Gekeken werd of deze laatste benadering een meerwaarde biedt en bijdraagt aan het oplossen van knelpunten inherent aan de traditionele aanpak zoals geringe relevantie en samenhang, en overladenheid. De onderzoekers van de derde bijdrage (Van der Valk e.a.) richtten zich op de invloed van curriculumkenmerken als versnelling, verdieping, verrijking en onderzoeksgerichtheid van de bètavakken in het Junior College Utrecht; op empowerment bij

getalenteerde bètaleerlingen. Al deze kenmerken blijken een positieve impact te hebben. Een belangrijke factor is de stimulans die uitgaat naar presteren en invloed uitoefenen.

De twee papers in het derde symposium met als thema leerlijnen bij taal, steunden op het rapport "Over de drempels met taal en rekenen" (OCW, 23 januari 2008) waarin voorstellen worden gedaan voor doorlopende leerlijnen taal (Letschert e.a.). Tijdens de sessie werd inzicht gegeven in de manier waarop bij de totstandkoming van dit advies omgegaan is met het spanningsveld van politieke wenselijkheden en empirisch gefundeerde realiteiten. Verder is ook stilgestaan bij de rol van onderzoek bij implementatie van beleidsvoorstellen.

Het laatste symposium op het programma betrof onderzoek binnen curriculuminnovaties met een focus op de relatie en interpretatie tussen visie en praktijk. Overman en collega's deden verslag van de relatie tussen onderwijs dat door docenten wordt vorm gegeven en het leren van leerlingen. Het onderzoek van Martin Vos en collega's ging over de interactie tussen context-conceptonderwijsmateriaal en docenten. Dolfing en collega's richtten zich op het ontwerp van een professionaliseringstraject voor docenten inzake vormgeving chemie onderwijs binnen de context-conceptonderwijsbenadering. In de laatste presentatie van dit symposium deden Wieringa en collega's verslag van de wijze waarop biologie docenten dit onderwijs ontwierpen en welke leerprocessen hierbij plaats vonden. De gepresenteerde studies hebben inzicht gegeven in de manier waarop onderzoek en curriculumontwikkeling met elkaar in verbinding kunnen staan.

De individuele papersessies die hierna volgden waren inhoudelijk zeer gevarieerd. Een presentatie over leerplanbeleid in Schotland (Hooghoff & Bron) en een verslag over de inventarisatie van de leermiddelen die leraren primair en voortgezet onderwijs gebruiken (De Boer) werd gevolgd door een bijdrage over het gebruik van data in curriculumvernieuwing (Schildman & Kuiper). Zij onderzochten welke data schoolleiders en leerkrachten gebruiken in hun werk en met welk doel. Docenten en schoolleiders blijken

weinig gebruik te maken van data om te reflecteren op hun eigen functioneren en baseren hun beslissingen veelal op eigen ervaringen. Niet onverwacht maken docenten voornamelijk gebruik van data op klasniveau en schoolleiders op schoolniveau. De laatste sessie op het programma betrof een onderzoek van Hotton en collega's naar de invloed van opvattingen op de tevredenheid over en het gebruik van het kerncurriculum als richtlijn voor het didactisch handelen bij Vlaamse leerkrachten basisonderwijs. Daaruit bleek dat leraren van wie de visie congruent was aan het paradigma waarop het kerncurriculum steunt, meer tevreden waren en het curriculum meer gebruikten. Ook de doelmatigheidsbeleving van de leraren had een impact. Afsluiter van de divisie Curriculum was de presentatie van Van Leeuwen en Schram waarin het huidige repertoire van leraren basisonderwijs met betrekking tot de vormgeving van hun curriculum voor leerlingen met een verstandelijke beperking geanalyseerd werd. Deze vormgeving bleek in veel gevallen een samenspel te zijn tussen de leerkracht en andere actoren in de school. Leraren geven aan niet over de nodige competenties te beschikken om dit curriculum vorm te geven.

Beleid & organisatie

*Jannet Doppenberg en Mirjam Timmerman
Fontys Hogescholen*

Binnen de divisie Beleid en organisatie bestonden de bijdragen dit jaar uit 1 symposium, 4 papersessies en 2 posters. In het aanbod van presentaties hebben wij een drietal thema's kunnen onderscheiden. Ten eerste lag er in de presentaties een sterk accent op professionalisering. Dit thema werd vanuit verschillende aspecten belicht. Zo werd er gesproken over instrumenten om professionalisering te meten en factoren die van invloed zijn op de professionalisering van leerkrachten. Tevens was er aandacht voor de loopbaan van leerkrachten en onderzoek doen door teams. Hierbij werd opvallend vaak gebruik gemaakt van theorie uit *human resource management*. Ten tweede vormden schoolontwikkeling en innovatie een centraal

thema. Een sterk accent lag hier op de beleving van innovaties door teamleden van scholen. Daarnaast werd ingegaan op mogelijke oorzaken van het falen van recente onderwijsvernieuwingen. Binnen dit thema werd tevens een relatie gelegd met organisatieontwikkeling. In relatie tot innovatie- en organisatieontwikkeling kwam een volgend thema naar voren. Het derde thema betreft zelfevaluatie en kwaliteitsmeting door scholen. In dit thema werd een sterk accent gelegd op het verantwoorden van resultaten door scholen. Het beleidsvoerend vermogen speelt hierbij een belangrijke rol.

In het ORD-verslag van 2007 stond de divisie Beleid en organisatie vooral in het teken van het thema kwaliteitszorg en schoolverbetering en de rol die docenten, schoolleiders en besturen daarbij vervullen. Ook dit jaar kwam dit thema terug in de presentaties. Hiermee verschijnt een rode draad binnen de divisie Beleid en Organisatie.

In de eerste papersessie “Professionele ontwikkeling van docenten en scholen” presenteerden Evers en Kreijns de eerste resultaten van hun onderzoek naar factoren die de participatie van leraren aan professionele leeractiviteiten bevorderen. Zij gaven in hun theoretisch kader aan dat de participatie wordt beïnvloed door organisatie kenmerken en persoonlijke kenmerken. Vermeulen en collega’s presenteerden vervolgens de stand van zaken met betrekking tot het lectoraat Kantelende kennis. Dit lectoraat richt zich op het proces van kennis creëren, waarbij kennis creëren gelijk staat aan collectief leren en organisatie ontwikkeling en eveneens collectief onderzoeken. Het door Vink en Van der Neut gepresenteerde besloeg een ander thema dan de andere twee presentaties. Zij ging in op factoren die van invloed zijn op de binding van leerkrachten aan een specifieke regio.

In de volgende papersessie “Kwaliteits-evaluatie en –verbetering door scholen” werden twee presentaties gegeven door Vanhoof, waarvan één samen met Goedele Verhaeghe. De eerste presentatie richtte zich op de kwaliteit van zelfevaluaties in scholen. Benadrukt werd dat de kwaliteit samenhangt met het verloop van het zelfevaluatieproces. De tweede presentatie richtte zich op schoolfeedbackrapporten. Aangegeven werd dat school-

leiders hiervan weinig gebruik maken en dat het effect gering is. De laatste presentatie door Verbeek en Collega’s richtte zich op het beleidsvoerend vermogen van scholen. Zij presenteerden de resultaten van een vragenlijst die inging op strategisch beleid, evaluatie en externe gerichtheid van scholen.

Verder presenteerde Admiraal-Hilgeman een ontwerpgericht onderzoek naar loopbaanmethodieken binnen HRD-begeleidings- en professionaliseringstrajecten. Mariska Jansen en collega’s presenteerden een aantal samenwerkingsconfiguraties, dat betrekking heeft op onderwijsorganisaties voor primair onderwijs en lerarenopleidingen. Jansen benadrukte in haar presentatie dat de theorie uit de veranderkunde een belangrijke rol heeft gespeeld bij het ontwikkelen van ideaaltypische samenwerkingsconfiguraties. Tot slot werd in de derde papersessie en presentatie gegeven door Appelhof en collega’s over de implementatie van het Technasium. Zij benadrukten dat het initiatief voor het ontstaan een Technasium afkomstig is van ouders en dus een *bottom-up*-benadering betreft.

Een belangrijk onderdeel van de presentaties binnen deze divisie betrof het symposium gericht op het parlementair onderzoek naar succes- en faalfactoren van recente onderwijsvernieuwingen. Binnen dit symposium werd een vijftal onderzoeken besproken die zijn weergegeven in het rapport van de commissie Dijsselbloem. De sprekers, Bronneman-Helmers, Zoontjes, Hoek, Van der Velden en Kirschner lichtten hun onderzoek toe. Zij gaven allen aan tevreden te zijn over de wijze waarop de commissie Dijsselbloem gebruik heeft gemaakt van hun onderzoeksresultaten.

In de laatste sessie “Verantwoording en meting van kwaliteit van scholen” binnen deze divisie werd door De Vijlden gesproken over meervoudige publieke verantwoording. De drempel om met dit onderwerp aan de slag te gaan is volgens De Vijlden en collega’s voor de meeste schoolorganisaties hoog. Vervolgens werd door Hooge en Thomsen gesproken over het belang van intern toezicht in het mbo. Zij onderscheidden in dit intern toezicht de toezichtsrol, adviesrol, werkgeversrol en de rol van verbinding leggen met

de samenleving. De laatste presentatie werd gehouden door Vrieze. Hij sprak over kwaliteit en vertrouwen met betrekking tot kwaliteitsmeting in het primair onderwijs.

Afsluitend kan gesteld worden dat in alle presentaties een verbinding te maken was met het thema licht op leren. Verder valt te constateren dat in de divisie Beleid en organisatie naast leren een sterke nadruk is komen te liggen op aandacht voor verbetering. Dit kan zowel betrekking hebben op kwaliteitsverbetering als ook op schoolontwikkeling.

Methodologie en Evaluatie

*Kim Schildkamp en Hans Luyten
Universiteit Twente*

Opvallend aan de sessies van de divisie Methodologie en Evaluatie was dat de bezochte papersessies en symposia zeer divers van aard waren. We hebben meer 'traditionele' sessies bijgewoond, zoals een presentatie over de invloed van achtergrondvariabelen op de slaagkans van risicoleerlingen (Willem), maar ook sessies die ingingen op huidige trends in de samenleving, zoals het nieuwe rijexamen (Roelofs e.a.).

De sessies "In vivo en in vitro beoordeling rijbekwaamheid" (Roelofs e.a.) en "Instrumenten voor het meten van vaardigheden in het hoger onderwijs" (Nab & Ramaekers) richtten zich beide op het ontwikkelen van instrumenten om competenties meten. Het eerste symposium maakte onder andere duidelijk dat hoewel gebruikers (zoals leerlingen) best tevreden kunnen zijn over beoordelingen en examens, dit niet betekent dat de gebruikte examens ook voldoen aan de criteria van betrouwbaarheid en validiteit. Het bijzondere aan een ontworpen test uit de tweede sessie is dat gebruik werd gemaakt van items waarbij meestal geen sprake was van het enige juiste antwoord. De weging van de antwoordalternatieven is afhankelijk van de mate waarin de experts overeenstemmen. Naarmate meer experts kiezen voor een bepaald alternatief, des te meer punten worden eraan toegekend.

De overige bezochte sessies richtten zich vooral op het meten en in kaart brengen van

leerprestaties en opbrengsten, zoals ook het symposium "Het meten van onderwijseffectiviteit, meer dan verschillen tussen scholen. (Luyten e.a.). Centraal stond de vraag: "Wat is de bijdrage van onderwijs aan de ontwikkeling van leerlingen?" Of zoals de discussiant Den Brok het verwoorde: de zoektocht naar de heilige graal in het onderwijs. Iedereen in onderwijsland kan opgelucht adem halen na dit symposium. Via verschillende meerniveau-analyses is er door de onderzoekers vastgesteld dat onderwijs er wel degelijk toe doet. De onderzoekers hebben het effect van onderwijs op de ontwikkeling van leerlingen bijvoorbeeld bepaald door het vergelijken van de ontwikkeling in leerprestaties tijdens de schoolperiode met de ontwikkeling tijdens de vakantieperiode.

Tijdens de sessie "Onderwijsresultaten en onderwijsontwikkeling in Nederland en daarbuiten" (Netten e.a.) werd duidelijk dat hoewel Nederland hoog scoort in internationale vergelijkingen de prestaties op het gebied van lezen sinds 2001 achteruit zijn gegaan. Een verklaring hiervoor lijkt niet direct voorhanden te zijn. Een andere presentatie richtte zich op een internationale vergelijking van de cognitieve ontwikkeling in het eerste jaar van het basisonderwijs van Nederlandse en Engelse kinderen (Van der Hoeven-vanDoornum e.a.). Opvallend aan deze presentatie was, zoals opgemerkt door discussiant Luyten, dat in veel internationaal vergelijkende onderzoeken Engeland het niet goed doet, terwijl uit dit onderzoek blijkt dat Engelse leerlingen van 4/5 jaar significant beter lezen en rekenen en dat zij gemiddeld in een jaar tijd ook meer vooruitgang boeken dan Nederlandse leerlingen. Een mogelijke verklaring is dat Engeland maar één kleuterjaar kent en leerlingen dus eerder naar het basisonderwijs gaan, waar meer de nadruk ligt op deze vaardigheden.

Tijdens het symposium "Opbrengstmaten voor scholen: methodologie en de inspectiepraktijk" werd duidelijk dat de onderwijsinspectie op zoek is naar methoden om de opbrengsten van scholen beter in kaart te brengen. Volgens discussiant Béguin is het beoordelen van scholen geen eenvoudige zaak. De inspectie moet rekening houden met aspecten als validiteit en betrouwbaarheid en

er moet voor verschillende zaken gecorrigeerd worden. Dit leidt tot ingewikkelde statistische modellen die niet meer transparant zijn voor scholen. Duidelijk is dat complexe modellen nodig zijn, maar dat er ook een verstaalslag gemaakt moet worden naar scholen toe.

Alle sessies tonen aan dat er door de jaren heen steeds meer “licht op (het meten van) leren” wordt geworpen. Gezien de verscheidenheid aan onderwerpen, de kwaliteit van de presentaties en het gebruik van geavanceerde methoden en technieken, was dit een zeer geslaagde ORD. Als enige minpuntje moeten we concluderen dat de presentaties (en toelichtende vragen) meestal zoveel tijd in beslag namen dat er geen tijd over was voor discussie. De vraag waar wij mee bleven zitten is: we weten steeds meer doordat we steeds beter kunnen meten, maar hoe kunnen we die kennis nu effectief gebruiken (om bijvoorbeeld het onderwijs te verbeteren)? Misschien kan de volgende ORD zijn licht daar meer op laten schijnen.

Aan dit verslag hebben meegewerkt

Patricia Brouwer, Marjolein Dobber, Vincent Donche, Jannet Doppenberg, Lien Ghysens, Gwendoline Hotton, Mariska Leliveld, Hans Luyten, Ellen Rohaan, Isabel Rots, Harmen Schaap, Kim Schildkamp, Mirjam Timmerman en Inne Vandyck

Eindredactie

Roeland van der Rijst